

دوفصلنامه علمی تخصصی «پژوهشنامه روانشناسی عدالت»

سال اول، شماره یک، بهار و تابستان ۱۳۹۵

نقش عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی بر افت تحصیلی دانش آموزان

(صفحه ۱۴۶-۱۳۱)

دکتر مریم کلهرنیا گلکار^۱، مهشید جاه طلب ضیابری^۲،

عادل خالقی ثمرین^۳، حمید ملکی نیا^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۲/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۴/۲۰

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل اثر گذار بر میزان افت تحصیلی و همچنین تعیین روندهای آن بر دانش آموزان متوسطه دوم بود. جهت انجام پژوهش از روش آزمون رگرسیون دو متغیره استفاده شد. به همین منظور ۲۰۰ نفر از دانش آموزان متوسطه دوم دخترانه و پسرانه منطقه ۲ شهر تهران در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ به روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. سپس از دانش آموزان خواسته شد به پرسشنامه افت تحصیلی پاسخ دهند. پرسشنامه شامل ۱۶ سؤال در سه بعد عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی بود. پایایی سؤالات پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار آن ۰/۷۹ در بازه مورد قبول قرار داشت و روایی سؤالات پرسشنامه به روش روایی محتوا و با کسب نظر از اساتید متخصص مورد تأیید قرار گرفت. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS21 و به روش تحلیل رگرسیون مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش نشان داد که عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی بر افت تحصیلی دانش آموزان اثر گذار است. لذا به منظور کاهش افت تحصیلی و جلوگیری از این مساله توجه ویژه به بهبود سه عامل فوق الذکر حائز اهمیت است.

واژگان کلیدی: افت تحصیلی، عوامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل آموزشی، آموزش

۱. عضو هیات علمی و استادیار دانشگاه عدالت

۲. دانشجوی دکترای روانشناسی سلامت، دانشگاه غیر انتفاعی عدالت (نویسنده مسئول)

ma1382ze@gmail.com

۳. دانشجوی دکترای روانشناسی سلامت، دانشگاه غیر انتفاعی عدالت، akhaleghy@gmail.ir

۴. دانشجوی دکترای روانشناسی سلامت، دانشگاه غیر انتفاعی عدالت، mahdismi@yahoo.com

مقدمه

مساله موفقیت و شکست تحصیلی سابقه‌ای طولانی و نامشخص دارد و تاریخ آن مقارن با آغاز خواندن و نوشتن است. اما بطور رسمی، پس از اجباری شدن آموزش و پرورش در اواخر قرن نوزدهم و همگام با تحولات صنعتی و نیاز به نیروهای تربیت شده و متخصص، افکار دولت مردان و دست اندرکاران آموزش و پرورش به مساله پیشرفت و شکست تحصیلی معطوف شده است. افت تحصیلی یکی از مشکلات جدی نظام‌های آموزشی، از جمله نظام آموزشی ایران است که با عوارض متعددی از جمله اتلاف سرمایه ملی، اخلال در نظام آموزشی، صدمات روحی و روانی و مشکلات فردی و خانوادگی همراه است و نکته مهم این است که افراد دارای افت تحصیلی، در آینده نیز نیروی انسانی کارآمدی نخواهند بود (فتی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۵). افت تحصیلی علاوه بر اینکه موجب اتلاف منابع انسانی و مالی فراوانی می‌شود، اثرهای بد روحی و روانی زیادی را بر دانش آموزان و خانواده آن‌ها وارد می‌سازد و بعضی از این اثرها شخصیت و رفتار فرد را تغییر داده و برخی دیگر موجب فرار از مدرسه می‌شوند. افت تحصیلی موجب ناامیدی، افسردگی، فساد اخلاقی و گاه سبب تحقیر و اهانت به دانش آموز می‌شود. افت تحصیلی، تصور نوجوان نسبت به خود و عقیده و رفتار دیگران را نسبت به او تغییر می‌دهد و این تغییرات در شخصیت در حال رشد فرد در دوره نوجوانی، اثرهای ناخوشایندی بر جای می‌گذارد (جبرایلی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۹۰). نظام آموزش و پرورش ما در ارائه خدمات آموزشی، از جنبه‌های کمی و کیفی با دشواری‌هایی روبروست. از مهم‌ترین این دشواری‌ها، افت تحصیلی است. شناخت علت‌ها و عوامل بوجود آورنده آن‌ها می‌تواند آگاهی‌های دقیق و جامعی از خصوصیت‌ها، نارسایی‌ها و عیب‌های نظام موجود آموزش و پرورش به ما ارائه دهد. پرداختن به این موضوع و شناسایی علل افت تحصیلی و ارائه راهکارهای عملی درمورد کاهش آن، همواره مورد تاکید بوده است و تا یافتن راهکارهای مناسب مقابله با آن، نیازمند تحقیقات بیشتر خواهد بود. لذا شناخت هر چه بیشتر علت‌های افت تحصیلی از ضرورت‌های نظام آموزشی است، تا با شناسایی با توجه به این که مطالعه افت تحصیلی می‌تواند منجر به شناسایی به موقع دانشجویان در خطر شکست تحصیلی شده و در نتیجه باعث پیشگیری از هدر رفتن سرمایه‌های

مادی و انسانی شود، با توجه به توضیحات فوق، در پژوهش حاضر به دنبال بررسی این موضوع هستیم که آیا عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی بر افت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است یا خیر؟

افت در لغت به معنی نقصان و افت تحصیلی یعنی بازماندن دانش آموز از روال عادی تحصیلی به هر شکل و عنوان. بدین ترتیب افت تحصیلی دارای جنبه‌های مختلفی همچون مردودی، تکرار پایه، ترک تحصیل، تأخیر در ورود به نظام آموزشی و کیفیت نازل نتیجه‌ها می‌باشد (کافوری و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۷).

سازمان یونسکو مفهوم افت تحصیلی را به تکرار پایه، ترک تحصیل زودرس و کاهش کیفیت آموزشی و تحصیلی فراگیران نسبت می‌دهد. افت تحصیلی یکی از مشکلات نظام‌های آموزشی از جمله دانشگاه‌ها است. به عبارت دیگر افت تحصیلی به معنی عدم موفقیت در تحصیل است که با معیارهایی نظیر مشروطی، تکرار درس، طولانی شدن مدت تحصیل، اخراج، انصراف، ترک تحصیل قابل بررسی می‌باشد (خزاعی، ۱۳۹۲: ۳۸۵).

افت تحصیلی یعنی اینکه دانش آموز در هنگام تحصیل بعد از یک دوره موفقیت تحصیلی یا متوسط، به تدریج ظرفیت یادگیری او کاهش یافته و یا تکرار پایه تحصیلی داشته باشد. به طور کلی نمرات او نسبت به ماه قبل یا سال‌های قبل سیر نزولی محسوس از خود نشان می‌دهد. افت تحصیلی به عنوان شاخص اتلاف آموزشی، از نظر مفهوم عام به هرگونه ضعف در سواد آموزی و یا وجود بیسوادی گفته می‌شود. اما از نظر مفهوم خاص عبارت از محقق نشدن انتظارات آموزشی و شکست در اهداف آموزشی است و نابسامانی در فرآیند یاددهی - یادگیری را در بر می‌گیرد. ناکامی‌های تحصیلی به شکل گریز از مدرسه، تجدیدی، مردودی و ترک تحصیلی به منته ظهور می‌رسد (کافوری و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۱).

در حقیقت افت تحصیلی یکی از مشکلاتی است که معمولاً نظام‌های آموزش و پرورش جهانی با آن دست به گریبان‌اند و آفتی است که به محصول آموزش و پرورش کشورها لطمه می‌زند و کارایی و باروری نظام‌ها را با نقصان رو به رو می‌سازد. گرچه علل افت تحصیلی با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی

می‌تواند متفاوت باشد، ولی در زمینه‌های کلی این علت‌ها می‌توان وجوه اشتراکی یافت (خزاعی، ۱۳۹۲: ۳۹۱).

مطالعات و پژوهش‌های متعدد حکایت از آن دارند که تنوعی از عوامل می‌تواند به افت تحصیلی منجر شود. به طوری که اعتیاد به مواد مخدر، رفتارهای پرخطر، عوامل شخصیتی، انگیزه و علاقه، احساس رضایتمندی، احساس تنهایی، انتظار موفقیت و شرایط خانواده بر میزان موفقیت تحصیلی در دانشگاه‌ها تأثیر داشته است. توماس و همکاران (۲۰۰۶) نیز در مطالعه خود به عواملی نظیر فاکتورهای روانی - آموزشی، تکاملی، خانوادگی، اقتصادی، سازمانی و اجتماعی به عنوان عوامل دخیل در افت تحصیلی دانشجویان اشاره کرده‌اند. نتایج مطالعات حاکی از ارتباط بین مؤلفه‌های تحصیلی و فردی دانشجویان با افت تحصیلی می‌باشد (کوهی نصرآبادی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵۷). از این رو هر سیستم موظف است که به کاهش عملکرد درسی فراگیران خود که منجر به از دست رفتن هزینه‌های جاری، بی‌انگیزگی و کاهش روحیه در فرد می‌شود توجه نموده و با شناسایی ویژگی‌های فردی و تحصیلی دانشجویان و سایر عوامل مؤثر به فرآیند آموزش آنان اهتمام ورزد با شناخت عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان که آینده سازان هر کشوری هستند، می‌توان به منظور موفقیت دانش‌آموزان در کسب مهارت‌های علمی جهت دستیابی به رسالت برنامه ریزی صحیح کرده و به روند رشد آموزشی کمک نمود (کافوری و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶). یادگیرندگان (دانش‌آموزان و دانشجویان) باید دانش را در ذهن خود بسازند. معلم با آموزش دادن به راه‌هایی که اطلاعات را برای یادگیرندگان معنی‌دار و قابل فهم می‌کند، با دادن فرصت‌هایی به آنان تا اندیشه‌ها را خود کشف کنند و به کاربندند، و با آموزش دادن اینکه راهبردهای مورد استفاده در یادگیری خود آگاهانه بر گزینند می‌تواند فرایند ساختن دانش را در آنان آسان سازد. معلم می‌تواند نردبان صعود به درک بالا را در اختیار یادگیرندگان قرار دهد، اما یادگیرندگان خودشان باید از این نردبان بالا بروند. (اسلاوین^۱، ۲۰۰۶، ص ۲۴۳)

به بیان دیگر طبق اصل هم سانی، وقتی که دانش‌آموزان معلم را مشاهده می‌کنند که به آنان یاری می‌رساند، در تصمیم‌گیری‌ها به آنان اختیارات می‌دهد، فرصت‌هایی را

فراهم می‌آورد تا با تکالیف چالش‌انگیز درگیر شوند، و از پیشرفت‌هایشان در شرایط غیر تهدیدآمیز ارزشیابی به عمل می‌آورد، با احتمال بیشتری به صورت یادگیرندگان خودسامان‌گر و شایسته در می‌آیند. طبق پژوهش‌های (ادانل، ریو و اسمیت، ۲۰۰۷، ص ۱۶۴) وقتی که دانش‌آموزان الگوهای حمایت‌کننده برای مشاهده در اختیار دارند، به سرعت راهبردهای سامان‌دهی الگو (معلم) را تقلید و درونی می‌کنند. الگوهای خشن و غیرپشتیبان اشتیاق دانش‌آموزان برای تقلید و درونی‌سازی آنچه را که می‌بینند از آنان سلب می‌کند. پس، اگر بنا بر این باشد که دانش‌آموزان به صورت یادگیرندگان خودسامان‌گر فرهیخته در آیند، لازم است الگوهای حمایت‌کننده را که در ضمن مرحله هم‌سامانی به آن نیاز دارند در اختیار داشته باشند. واتکینس^۱، کارنل^۲ و لادج^۳ (۲۰۰۷) نیز سرچشمه یادگیری را در شخص یادگیرنده می‌دانند و کمک‌های بیرونی را تنها به عنوان عوامل تسهیل‌کننده به حساب می‌آورند. آنان در این باره گفته‌اند: هیچ‌کس نمی‌تواند بجای دیگری یاد بگیرد، هرچند که دیگران ممکن است بتوانند با فراهم آوردن شرایط مناسب محیطی یا صحبت کردن به یادگیری افراد کمک کنند. آن روی دیگر سکه این است که بنا به گفته بی.بی. کینگ^۴ (موسیقی‌دان آمریکایی) «زیبایی یادگیری در این است که هیچ‌کس نمی‌تواند آن را از شما بگیرد» بنابراین، یادگیرنده همواره در قلب فرایند یادگیری قرار دارد، صرف‌نظر از اینکه چگونه پیش برود. (ص ۱۰۳). همچنین (مورنر، ۲۰۲۰، ص ۱۲۸) معتقد است «یک تغییر آموزشی مهم این است که به دانش‌آموزان کمک کنیم تا دانش و مهارت‌های اکتسابی را از یک مسئله به مسئله دیگر، از یک سال در مدرسه به سال دیگر، از مدرسه به خانه، و از مدرسه به محل کار انتقال دهند». با وجود این دلایل متعددی سبب می‌شود که در فرایند یادگیری اخلال ایجاد شده و دانش‌آموزان دچار افت تحصیلی گردند.

براساس نتایج تحقیقاتی که تا به امروز انجام گرفته است و فراتحلیلی از یافته‌های پژوهش بدست آمده، عمده‌ترین دلایل افت تحصیلی عبارت‌اند از:

-
2. Watkins
 3. Carnell
 4. Lodge
 1. B.B. King

- الف) عوامل فردی:** شامل هوش، توجه و دقت، انگیزه، هیجانات و آشفتگی‌های عاطفی و نارسائی‌های جسمی.
- ب) عوامل خانوادگی:** شامل روابط خانوادگی، فقر مالی و اقتصادی، فقر فرهنگی والدین، فقدان والدین یا والد.
- ج) علل آموزشی مدرسه:** شامل شیوه تدریس معلم، برنامه درسی مدرسه، پیش-داوری معلم، شرایط فیزیکی کلاس، ارزیابی‌های نادرست معلمان از عملکرد دانش‌آموزان، پایین بودن نسبت معلم به دانش‌آموزان، کمبود معلم مجرب، آموزش دیده و علاقه مند به تدریس و تحت پوشش قرار نگرفتن دانش‌آموزان واجب‌التعلیم (قاسمی، ۱۳۹۳: ۸۴).

خسارت‌های ناشی از افت تحصیلی

۱) هزینه‌های تحمیل شده به دولت که شامل:

- الف)** اتلاف هزینه‌های جاری اداره مؤسسات آموزشی توسط دولت.
- ب)** اتلاف سرمایه گذاری‌های ثابت برای احداث و تجهیز فضاهای آموزشی و پرورشی.

۲) هزینه‌های تحمیل شده بر خانواده شامل:

- الف)** اتلاف هزینه‌های مستقیم خانواده مثل پرداخت حق ثبت نام، هزینه لوازم التحریر.
- ب)** اتلاف هزینه‌های حمل و نقل، ارتباطات برای رفت و آمد دانش‌آموزان به مدرسه.

۳) خسارت‌های وارده به دانش‌آموزان شکست خورده شامل:

- الف)** هزینه فرصت از دست رفته بر اثر دیرتر راه یافتن به بازار کار.
- ب)** خسارت‌های دیگری که بر فرد وارد می‌شود مثل هزینه واقعی سرخوردگی، احساس حقارت و بی‌کفایتی و خودپند آری منفی (آزاد یکتا، ۱۳۹۲: ۱۱۴). به نظر می‌رسد که بعد روانی اجتماعی خسارت‌ها که به دانش‌آموز و خانواده او وارد می‌شود، به مراتب ضربات روانی جدی تری نسبت به بعد مادی خانواده بر فرد

تحمیل می‌کند و متأسفانه جبران زخم‌های شکست تحصیلی به کندی انجام می‌شود (جبرایلی، ۱۳۹۴):

(جبرایلی، ۱۳۹۴):
 پژوهش‌های انجام شده به منظور کاهش افت تحصیلی و جلوگیری از این مساله نشان داده است که توجه ویژه به بهبود عوامل فردی خانوادگی و آموزشی مؤثر است. یار محمدی و مقامی (۱۳۹۲)، در پژوهشی به بررسی عامل‌های مؤثر بر افت تحصیلی درس ریاضی دوره متوسطه پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی بر افت تحصیلی دانش آموزان در درس ریاضی مؤثر است و این عوامل باید مورد توجه دست اندرکاران بخش آموزش قرار بگیرد. ابراهیم کافوری و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی به بررسی نقش عناصر برنامه ریزی درسی کلان در افت تحصیلی درس ریاضی سال اول دوره متوسطه از دیدگاه شرکای برنامه درسی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که همه عناصر نه گانه برنامه درسی کلان بر افت تحصیلی مؤثر است. اسکندری و همکارانش (۱۳۹۳)، به بررسی روندهای افت تحصیلی در دانشجویان رشته پزشکی و تأثیر عوامل دموگرافیک بر آن در دانشگاه علوم پزشکی زنجان طی سالهای ۱۳۷۰-۱۳۸۸ پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که عوامل مهم تأثیر گذار در افت تحصیلی عبارت بودند از: سن، جنس، سهمیه منطقه یک خزاعی (۱۳۹۲)، در پژوهشی افت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی را مورد بررسی قرار داد. نتایج پژوهش نشان داد که بسیاری از عواملی که به عنوان متغیرهای تأثیر گذار بر افت تحصیلی شناخته شده‌اند، نیاز به بررسی مجدد و تعریف عملیاتی دقیق‌تر دارند. کوهی نصرآبادی و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی تبیین نقش عوامل سازمانی در افت تحصیلی دانشجویان و راههای کنترل و کاهش آن در دانشگاه کاشان پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که فقدان مشارکت در محیط یادگیری، هسته تأثیر گذار بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه کاشان است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از حیث هدف کاربردی و از لحاظ روش از نوع توصیفی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۰۰ نفر از دانش آموزان مقطع متوسطه دو از مدارس

دخترانه و پسرانه منطقه دو شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۹۵ می‌باشند. در نمونه منتخب ۱۲۰ نفر (۸۷٪) پسر و ۸۰ نفر (۱۳٪) دختر تشکیل شده است که از این تعداد به ترتیب ۵۱٪ از دانش‌آموزان دارای سن ۱۶ سال، ۳۳٪ از دانش‌آموزان دارای سن ۱۷ سال، ۱۶٪ از دانش‌آموزان دارای سن ۱۵ سال می‌باشند. به دلیل شرکت تعداد معدودی از دانش‌آموزان در پاسخگویی به پرسشنامه بدین منظور روش نمونه‌گیری، از نوع در دسترس می‌باشد.

ابزار پژوهش

گردآوری داده‌ها به کمک پرسشنامه استاندارد شده که سه عامل، فردی، خانوادگی و آموزشی را بر افت تحصیلی بررسی می‌کند. جمع‌آوری شد. پایایی سؤالات پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ محاسبه شد که در طیف مطلوب قرار دارد و روایی سؤالات پرسشنامه به روش روایی محتوا و با کسب نظر از اساتید متخصص مورد تأیید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم افزار SPSS21 و رگرسیون دو متغیره استفاده شده است.

عوامل آموزشگاهی	عوامل خانوادگی	عوامل فردی	افت تحصیلی	
--------------------	-------------------	------------	------------	--

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش داده‌های جمع‌آوری شده در قالب آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم افزار SPSS21 ارائه گردید. در آمار توصیفی جهت توزیع نمونه آماری از حیث متغیرهای جمعیت شناختی و ابعاد متغیرهای مستقل و وابسته از مقادیر میانگین، انحراف معیار، واریانس و فراوانی و در آمار استنباطی از آزمون هم بستگی جهت آزمون فرضیه‌ها استفاده شد. برای سنجش فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون دو متغیره استفاده شد.

۴/۶۲۱	۴/۷۰۹	۳/۹۸۸	۴/۵۶۶	میانگین
۰/۸۶۶	۰/۹۰۹	۰/۸۷۶	۰/۶۷۰	انحراف معیار
۰/۷۱۵	۰/۶۶۶	۰/۷۱۲	۰/۴۳۱	واریانس
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	تعداد

جدول (۱): توصیف متغیرهای پژوهش

برای سنجش میزان تأثیر دومتغیر از آزمون هم بستگی دومتغیره استفاده شده است. با توجه به آزمون رگرسیون دو متغیره در پاسخ به اینکه عوامل فردی می‌تواند بر افت تحصیلی دانش‌آموزان اثر گذار باشد؟

جدول ۱. مشخص کننده‌های کلی تحلیل رگرسیونی تأثیر عوامل فردی بر افت تحصیلی

سطح معناداری	F	R ² تعدیل شده	R ²	ضریب هم بستگی	شاخص آماری
					مدل رگرسیون
۰/۰۰۰	۱۷۹/۵۴۵	۰/۲۱۴	۰/۲۱۸	۰/۴۶۷	۱

جدول ۵ ضریب هم بستگی بین عوامل فردی و افت تحصیلی را نشان می‌دهد. ضریب هم بستگی بین این دو متغیر ۰/۴۶۷ و دارای سطح معناداری ($p = ۰/۰۰۰$) می‌باشد. با توجه به مقدار ضریب تعدیل شده (۰/۲۱۴) عوامل فردی تأثیر معناداری ($p < ۰/۰۵$) بر افت تحصیلی دارد. لذا فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می‌باشد.

جدول ۲. ضریب رگرسیونی عوامل فردی بر افت تحصیلی

سطح معناداری	T	بتای استاندارد	خطای استاندارد	ضرایب رگرسیون	شاخص آماری
					مدل
۰/۰۴۲	۳/۸۶۷	-	۰/۰۸۹	۰/۱۲۶	ضریب ثابت
۰/۰۰۰	۶/۶۵۶	۰/۴۶۷	۰/۰۳۸	۰/۳۱۱	عوامل فردی

بنابر جدول ۱، به ازای یک واحد بهبود در وضعیت فردی در، ۳۱۱ واحد در کاهش افت تحصیلی، بهبود به وجود می‌آید یا به عبارت دیگر، وضعیت فردی به میزان ۳۱/۱ درصد، می‌تواند تغییرات افت تحصیلی در را پیش بینی کند. در پاسخ به اینکه عوامل خانوادگی می‌تواند بر افت تحصیلی دانش‌آموزان اثر گذار باشد؟

جدول ۳. مشخص کننده‌های کلی تحلیل رگرسیونی تأثیر عوامل خانوادگی بر افت تحصیلی

سطح معناداری	F	R ² تعدیل شده	R ²	ضریب هم بستگی	شاخص آماری
					مدل رگرسیون
۰/۰۰۰	۱۱۹/۸۲۸	۰/۰۲۷	۰/۰۳۲	۰/۱۷۹	۲

جدول ۳ ضریب هم بستگی بین عوامل خانوادگی بر افت تحصیلی را نشان می‌دهد. ضریب هم بستگی بین این دو متغیر ۰/۱۷۹ و دارای سطح معناداری ($p = ۰/۰۰۰$) می‌باشد. با توجه به مقدار ضریب تعدیل شده (۰/۰۲۷) عوامل خانوادگی تأثیر معناداری ($p < ۰/۰۵$) بر افت تحصیلی دارد. لذا فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان

۹۵٪ مورد تأیید می باشد.

جدول ۳ ضریب رگرسیونی عوامل خانوادگی بر افت تحصیلی

سطح معناداری	T	بتای استاندارد	خطای استاندارد	ضرایب رگرسیون	شاخص آماری
					مدل
۰/۰۴۲	۳/۸۶۷	-	۰/۰۸۹	۰/۱۲۶	ضریب ثابت
۰/۰۰۰	۶/۶۵۶	۰/۱۷۹	۰/۰۳۸	۰/۲۰۹	عوامل خانوادگی

بنابراین جدول ۳، به ازای یک واحد بهبود در وضعیت عوامل خانوادگی، ۲۰۹ واحد در بهبود افت تحصیلی دانش آموزان تغییر به وجود می آید یا به عبارت دیگر، عوامل خانوادگی به میزان ۲۰/۹ درصد، می تواند تغییرات در افت تحصیلی را پیش بینی کند. در پاسخ به اینکه عوامل آموزشی می تواند بر افت تحصیلی دانش آموزان اثر گذار باشد؟

جدول ۴. مشخص کننده های کلی تحلیل رگرسیونی تأثیر عوامل آموزشی بر افت تحصیلی

سطح معناداری	F	R2 تعدیل شده	R2	ضریب هم بستگی	شاخص آماری
					مدل رگرسیونی
۰/۰۰۰	۱۴۴/۲۰۸	۰/۰۸۲	۰/۰۸۷	۰/۲۹۵	۳

جدول ۴ ضریب هم بستگی بین عوامل آموزشی و افت تحصیلی را نشان می دهد. ضریب هم بستگی بین این دو متغیر ۰/۲۹۵ و دارای سطح معناداری ($p = ۰/۰۰۰$) می باشد. با توجه به مقدار ضریب تعدیل شده (۰/۰۸۷) عوامل آموزشی تأثیر معناداری ($p < ۰/۰۵$) بر افت تحصیلی دارد. لذا فرضیه سوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می باشد.

جدول ۵. ضریب رگرسیونی عوامل آموزشی و افت تحصیلی

سطح معناداری	T	بتای استاندارد	خطای استاندارد	ضرایب رگرسیون	شاخص آماري
					مدل
۰/۰۲۷	۱/۱۷۹	-	۰/۱۰۹	۰/۱۰۳	ضریب ثابت
۰/۰۰۰	۸/۳۲۵	۰/۲۹۵	۰/۰۲۵	۰/۲۳۷	عوامل آموزشی

بنابراین جدول ۵، به ازای یک واحد بهبود در عوامل آموزشی در، ۲۳۷ واحد در بهبود افت تحصیلی دانش آموزان تغییرات به وجود می آید یا به عبارت دیگر عوامل آموزشی، به میزان ۲۳/۷ درصد، می تواند تغییرات در افت تحصیلی را پیش بینی کند.

بحث و نتیجه گیری

سخن آخر اینکه در پژوهش حاضر عوامل فردی، خانوادگی و آموزشگاهی بر افت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم مورد بررسی قرار گرفت و مشخص گردید که عوامل فردی بر افت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر تهران تأثیرگذار است. نتایج حاصله از تحلیل رگرسیون مشخص نمود دومتغیره بین دومتغیر عوامل فردی و افت تحصیلی میزان بتا (۰/۴۶۷) می باشد. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش یارمحمدی و مقامی (۱۳۹۲) همخوانی دارد. همچنین با توجه به پژوهش های انجام شده به طور مطلق نمی توان گفت که یک سبک یادگیری از سبک دیگر بهتر یا بدتر است. بیان درست تر این است که بگوییم، بسته به شرایط و موضوعات یادگیری، هر سبکی ممکن است خوب باشد یا نباشد. با این حال، معلم نباید تفاوت های فردی را از نظر دور بدارد، بلکه همواره باید به یادگیرندگان فرصت و امکان بدهد تا در موقعیت های گوناگون و در تکالیف متفاوت سبک های مناسب را به کار بندند و بیشترین استفاده را ببرند. همچنین سبک های یادگیری و تفکر ممکن است در رابطه با

موضوع‌ها و فعالیت‌های مختلف نیز فرق کنند. بنا به گفته گاردنر^۱ (۱۹۹۳)، "یک دانش‌آموز ممکن است در زمینه موسیقی دارای سبک تکانشی باشد، اما در حل معمای جور کردن قطعات بریده شده شکل‌ها تأملی عمل کند" (به نقل سانتروک، ۲۰۰۴، ص ۱۲۵).

همچنین عوامل خانوادگی بر افت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر تهران تأثیر گذار است. بر اساس نتایج رگرسیون دومتغیره بین دومتغیر عوامل خانوادگی و افت تحصیلی میزان بتا (۰/۱۷۹) می‌باشد که نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش قاسمی و همکارانش (۱۳۹۳) و یارمحمدی و مقامی (۱۳۹۲) همخوانی دارد و نیز عوامل آموزشی هم بر افت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر تهران تأثیر گذار است. و هم چنین بر اساس نتایج رگرسیون دومتغیره بین دومتغیر عوامل آموزشی و افت تحصیلی میزان بتا (۰/۲۹۵) می‌باشد که نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش قاسمی و همکارانش (۱۳۹۳) و یارمحمدی و مقامی (۱۳۹۲) همخوانی دارد. همچنین با توجه به این نکته که دانش و باورهای افراد بر عمل و رفتارشان تأثیر می‌گذارد. معلمان نیز در تصمیم‌هایشان در ارتباط با آموزش و برخورد با دانش‌آموزان خود از دانش و باورهایشان پیروی می‌کنند. پژوهشگران (از جمله کالدرهد^۲، ۱۹۹۶؛ و فتسکو و مککلور، ۲۰۰۵) طی پژوهش نشان داده‌اند که باورهای معلمان درباره ماهیت یادگیری دانش‌آموزانشان و اینکه چگونه یاد می‌گیرند و نیز درباره خودشان به عنوان معلم بر تصمیمات آموزشی آنان بسیار تأثیرگذار است. «بنابراین، نظریه‌های برگرفته از پژوهش‌های علمی مربوط به آموزش و یادگیری می‌توانند به عنوان ابزارهای ارزشمندی معلمان را در سازمان دادن و روشن ساختن افکارشان یاری دهند و کیفیت تصمیم‌های آنان را درباره فعالیت‌های آموزشی‌شان بهبود بخشند» (فتسکو و مککلور، ۲۰۰۵، ص ۹) در نتیجه یکی از هدف‌های آموزش روانشناسی پرورشی به معلمان فراهم آوردن مبانی نظری، همراه با روش‌های عملی، برای کمک به تصمیم‌گیری‌های درست تر آنان است. با توجه به مطالب یاد شده در پژوهش و تأثیر عوامل مختلف در افت تحصیلی دانش‌آموزان در نتیجه معلم در برخورد با

1. Gardner
2. Calderhead

یادگیرندگان مختلف باید بپایرد که هر یک از آنان ممکن است با سبک خاصی از یادگیری به انجام تکالیف درسی و یادگیری موضوعهای مختلف پردازد. بنابراین، باید آماده باشد تا با هر یک از دانش‌آموزان خود برخوردی متناسب با سبک و شیوه یادگیری او داشته باشد. (سیف، ۱۳۹۲، ص ۲۹۱). برخی از یادگیرندگان ممکن است به کمک احتیاج داشته باشند تا بیاموزند که در حین خواندن یک متن بهتر است به نکات مهم توجه کنند. و جزئیات کم اهمیت را نادیده بگیرند. بعضی‌ها ممکن است در موقعیت‌های سازمان نیافته یادگیری احساس سردرگمی بکنند و به راهنمایی‌های روشن و گام به گام نیاز داشته باشند. تعدادی هم ممکن است بتوانند مطالب در هم و بر هم را به خوبی سازمان دهند اما نسبت به احساس دیگران حساس نباشند و در موقعیت‌های اجتماعی خیلی احساس موفقیت نکنند. (وولفلک، ۲۰۰۱، ص ۱۲۷). هر چند که می‌توان سبک‌های مؤثرتر یادگیری را به دانش‌آموزان مختلف آموزش داد، اما در هر حال هر سبک یادگیری یک ویژگی شخصیتی است که ممکن است با سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان خود وقف دهند. به قول وولفلک (۲۰۰۱)، شاید این توقع زیادی باشد که از معلم انتظار داشته باشیم که برای هر یک از دانش‌آموزان خود موقعیت مطابق میل او فراهم آورد و هر گونه حمایتی را که در ارتباط با سبک یادگیری اوست برایش فراهم نمایند. (سیف، ۱۳۹۲، ص ۲۹۱)

پیشنهادات

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تا حد زیادی به شرایط محیطی و نحوه برخورد معلمان و اطرافیان بستگی دارد. فضایی که نوجوان در آن پرورش می‌یابد باید به گونه‌ای باشد که موجب موفقیت آن‌ها شود. برخورد معلم باید منطقی بوده تا دانش‌آموز را در مسیر موفقیت قرار دهد و دانش‌آموز اعتماد پیدا کند و از خود انتظار موفقیت داشته باشد. زیرا موفقیت همچون نردبانی است که وقتی شروع شد تا آخرین پله ادامه می‌دهد. لذا با استناد به یافته‌های پژوهش و پژوهش‌های پیشین، با توجه به اینکه خصوصیات فردی، خانوادگی و آموزشگاهی بر افت تحصیلی مؤثر می‌باشد، بنابراین مداخله و پیشگیری نیز باید چندبعدی و با در نظر گرفتن همه این عوامل باشد. لذا توجه به این عوامل می‌تواند در پیشگیری از افت تحصیلی مؤثر باشد.

منابع و مأخذ

- آزاد یکتا، مهرناز. (۱۳۹۰). بررسی نقش راهبردهای مقابله ای و سبک‌های اسنادی به عنوان پیش بین‌های افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلام شهر. مجله دست آوردهای روان شناختی. دوره ۴. ش ۱. صص ۹۹-۱۱۶.
- ابراهیم کافوری، کیمیا. ملکی، حسن. خسروی بآبادی، اکبر. (۱۳۹۴). بررسی نقش عناصر برنامه درسی کلاین در افت تحصیلی درس ریاضی سال اول دوره متوسطه از دیدگاه شرکای برنامه درسی. پژوهش در برنامه ریزی درسی. سال دوازدهم. دوره ۲. صص ۵۰-۶۲.
- اسکندری، مهدی. رستمی، علی. حجتی، مریم. کلی فرهود، گودرز. (۱۳۹۳). روندهای افت تحصیلی دانشجویان پزشکی و تأثیر عوامل دموگرافیک بر آن در دانشگاه علوم پزشکی زنجان طی سالهای ۱۳۷۰-۱۳۸۸. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. ش ۱۴. صص ۴۵-۶۵.
- جبرایلی، محمد. موسوی، سید جواد. میکاییلی، پیمان. سعادتیان، رامین. عقلمند، سیامک. (۱۳۹۲). علل افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان دانشگاه علوم پزشکی ارومیه. مجله افق توسعه آموزش پزشکی. دوره ۴. شماره ۳. صص ۱۸۷-۱۹۶.
- خزاعی، مظفر (۱۳۹۲). افت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی. مجله مرگز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی. دوره ۱۰. ش ۴. صص ۳۸۰-۳۹۰.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۲). روانشناسی پرورش نوین، روانشناسی یادگیری و آموزش، نشر دوران، صص ۲۹۱
- فتی، لادن. آذری، شیدا. برادران، حمید. اطلسی، رشاء. (۱۳۹۲). مرور سیستماتیک بررسی علل افت تحصیلی دانشجویان پزشکی. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی. دوره ۱۰. ش ۲. صص ۳۱-۳۸.
- قاسمی، سیده فاطمه. حسنونند، شیرین. ولی زاده، فاطمه. (۱۳۹۳). بررسی فراوانی افت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی خرم آباد. مجله آموزش پرستاری. دوره ۳. شماره ۱. صص ۷۱-۷۹.

کوهی نصرآبادی، محسن. نوایی پور، میثم. گنجی، محمد. صفوی، سید محسن. (۱۳۹۲). تبیین نقش عوامل سازمانی در افت تحصیلی دانشجویان و راهکارهای کنترل و کاهش آن (مطالعه موردی: دانشگاه کاشان). مدیریت فرهنگ سازمانی. دوره ۱۱. شماره ۳. صص ۱۴۱-۱۶۸.

طاهری، عبدالمحمد. فیاضی، مهسا. (۱۳۹۰). بررسی علل افت انگیزش تحصیلی از دیدگاه دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی با توجه به جنسیت و زمینه‌های خانوادگی آن‌ها. دوره ۵. شماره ۴. صص ۲۸۷-۲۹۸.

مقیم، سید محمد. خنیفر، حسین. زروندی، نفیسه. جوکار، احمد. بیان معمار، سید احمد. فرجی ارمکی، اکبر. (۱۳۸۹). مطالعه و بررسی رابطه بین عوامل آموزشی و افت تحصیلی در میان دانش آموزان پسر آموزشگاه‌های راهنمایی. مدیریت و برنامه ریزی در نظام‌های آموزشی. دوره ۳. شماره ۴. صص ۱۴۴-۱۶۰.

1. Calderhead, J. (1996). Teachers: Beliefs and knowledge. In D. C. Berliner & R. C. Calfee (Eds.), *Handbook of educational psychology* (pp. 709-725). New York: Simon and Schuster MacMilla.
2. Festco, T., & McClure, J. (2005). *Educational psychology: An integrated approach to classroom decisions*. New York: Pearson.
3. O'Donnell, A. M., Reeve, J., & Smith, J. K. (2007, 2009). *Educational psychology: Reflection for action*. (1st & 2nd ed.) USA: John Wiley
4. Slavin, R. E. (2006). *Educational psychology: Theory and practice* (8th ed). New York: Pearson.
5. Watkins, C., Carnell, E., & Lodge, C. (2007). *Effective learning in classroom*. Los Angeles: Sage
6. Woolfolk, A. E. (1987, 1995, 2001, 2004). *Educational psychology* (10th & 12th ed.). Boston: Pearson.